

Preliminarus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS

ANTRASIS SKYRIUS

BYLA KASPEROVIČIUS prieš LIETUVĄ
(Petacijos Nr. 54872/08)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS
2012 m. lapkričio 20 d.

ISIGALIOJO
2013 m. vasario 20 d.

Šis sprendimas įsigaliojo pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Kasperovičius prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininkės Ineta Ziemele,
teisėjų Danutės Jočienės,
Dragoljub Popović,
İşıl Karakaş,
Guido Raimondi,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Helen Keller

ir *skyriaus kanclerio* Stanley Naismith,
po svarstymo uždaramame posėdyje 2012 m. spalio 23 d.
skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietis Aleksandras Kasperovičius (toliau – pareiškėjas), kuris 2008 m. spalio 24 d. Teismui pateikė peticiją (Nr. 54872/08) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė Elvyra Baltutytė.
3. Pareiškėjas teigė, kad jo kalinimo sąlygos Anykščių rajono policijos komisariato areštinėje buvo žeminančios orumą ir pažeidė Konvencijos 3 straipsnį.
4. 2011 m. vasario 21 d. peticija buvo perduota Vyriausybei. Taip pat buvo nutarta iš karto spręsti dėl peticijos priimtumo ir esmės (29 straipsnio 1 dalis).

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

5. Pareiškėjas gimė 1962 m. ir gyvena Vilniuje.
6. 2006 m. spalį pareiškėjas buvo laikomas Anykščių rajono policijos komisariato areštinės (toliau - Anykščių areštinė) Nr. 3 kameroje. Nuo spalio 9 iki 11 d. pareiškėjas kamera dalinosi su kitu asmeniu, o nuo spalio 12 iki 16 d. joje buvo laikomas vienas. Komisariato areštinėje iš viso buvo septynios kameros.
7. Pareiškėjas Anykščių areštinės administracijai skundėsi, kad jo kalinimo sąlygos buvo pasibaisėtinos. 2006 m. lapkričio 6 d. atsakyme administracija informavo pareiškėją, kad nebuvo techninių galimybių, kad

kamera, kurioje pareiškėjas buvo laikomas, turėtų langą, pro kurį patektų natūrali dienos šviesa, nes kamera buvo įrengta pusrūsyje. Taip pat nurodė, kad norint kameroje įrengti praustuvus ir tualetus, yra reikalingas kapitalinis remontas, kurio atsisakyta dėl finansinių išteklių trūkumo.

8. Po to pareiškėjas pateikė skundą Anykščių rajono apylinkės prokuratūrai, kurio turinys Teismui nėra žinomas. 2006 m. lapkričio 16 d. atsakyme prokuratūra pripažino, kad kai kurie pareiškėjo teiginiai buvo teisingi: Anykščių areštinė iš tikrųjų neatitiko „higienos bei eksploatavimo normų“. Nurodė, kad Vyriausybė apie šį faktą buvo informuota ir naujos areštinės statyba yra suplanuota.

9. Kitą skundą pareiškėjas pateikė Seimo kontrolieriui teigdamas, kad jis buvo laikomas kameroje, kurioje nebuvo praustuvo ir tualetų. Kameroje taip pat nebuvo lango, todėl trūko natūralios dienos šviesos ir gryno oro.

10. Anykščių areštinės viršininkas informavo Seimo kontrolierių, kad pastatas buvo pastatytas 1926 m. ir todėl buvo neįmanoma kameroje įrengti praustuvų ir tualetų. Jis paaiškino, kad sulaikytieji buvo vedami į koridoriaus gale įrengtą bendrą tualetą, be to, „kiekvienoje kameroje buvo kibiras nakčiai“. Sulaikytieji taip pat galėjo į savo kameras pasiimti geriamo vandens.

11. 2007 m. sausio 23 d. Seimo kontrolierius pareiškėjo skundą pripažino pagrįstu. Jis atkreipė dėmesį į tai, jog 2006 m. kovą sveikatos priežiūros specialistai „eilinį kartą“ konstatavo, kad areštinės kameroje trūksta sanitarinių mazgų, taip pat ir natūralios dienos šviesos nepaisant to, kad dirbtinis apšvietimas ir atitiko nacionalinės teisės aktų reikalavimus. Seni ortakiai buvo netinkami, o oro kondicionavimo sistema neefektyvi. Tačiau areštinės administracijos negalima kaltinti dėl nepakankamo finansavimo, kuris sutrukdė pagerinti sąlygas areštinėje.

12. Pareiškėjas tuo metu pradėjo procesą Panevėžio apygardos administraciniame teisme dėl neturtinės žalos atlyginimo teigdamas, kad Anykščių areštinėje jis buvo laikomas orumą žeminančiomis sąlygomis. Savo skundą iš esmės grindė tuo, kad kameroje nebuvo įrengtas tualetas ir dėl to jis turėjo naudoti kibirą. Kameroje taip pat nebuvo praustuvo, todėl jam trūko geriamo vandens. Be to, dėl netinkamo apšvietimo bei gryno oro trūkumo jam nuolatos skaudėjo galvą ir akis. Pareiškėjas reikalavo 210 000 litų (apie 61 000 eurų) neturtinei žalai atlyginti. Jis taip pat tvirtino, kad buvo pažeistos jo teisės pagal Konvencijos 3 straipsnį.

13. Atsiliepdamas į skundą Anykščių areštinė pripažino, kad įstaiga neatitiko nacionaliniuose teisės aktuose nustatytų higienos normų reikalavimų, tačiau teigė, kad administracijos negalima kaltinti dėl su finansavimo trūkumu susijusių problemų ir kad naujos komisariato areštinės statyba jau yra suplanuota.

14. 2007 m. spalio 19 d. Panevėžio apygardos administracinis teismas atmetė pareiškėjo skundą kaip nepagrįstą. Teismas pripažino, kad sąlygos Anykščių areštinėje buvo nepriimtinos ypač dėl to, kad kameroje nebuvo praustuvų ir tualetų, todėl areštinėje laikomi asmenys turėjo būti palydimi į bendrą tualetą, o į kameras atsinešti geriamo vandens. Be to, ne visose kameroje buvo natūrali dienos šviesa, oras į kameras patekdavo per senus ortakius, o oro kondicionavimo sistema buvo neefektyvi. Nepaisant to, teismas nusprendė, kad

areštinės administracijai negali kilti atsakomybė dėl šių trūkumų, nes valstybė neskyrė pakankamai finansinių išteklių situacijai pagerinti.

15. Pareiškėjas sprendimą apskundė ir 2008 m. liepos 11 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas skundą iš dalies patenkino, pripažindamas, kad pareiškėjo kalinimo sąlygos buvo nepriimtinos. Teismas pažymėjo, kad Anykščių areštinė sutiko su pareiškėjo teiginiais, jog kalinimo metu fiziologinius poreikius naktį jis turėjo atlikti į kibirą. Teismas pripažino šią aplinkybę žeminančia orumą. Teismas taip pat nustatė, kad pareiškėjas kameroje buvo laikomas be praustuvo ir kad į jo kamerą nepatekdavo natūrali dienos šviesa bei nebuvo tinkamo vėdinimo, kas jam sukėlė neigiamus išgyvenimus. Atsižvelgdamas į tai, teismas pažymėjo, kad nacionalinės teisės aktai dėl higienos normų kalinimo įstaigose, nustatantys, kad į areštinės turi patekti natūrali dienos šviesa ir kalinamieji turi turėti galimybę naudotis tualetu žmogaus orumą nežeminančiomis sąlygomis, buvo pažeisti. Teismas pripažino, kad orumą žeminančios kalinimo sąlygos teoriškai galėtų prilygti Konvencijos 3 straipsnio pažeidimui. Atsižvelgdamas į pareiškėjo bylos aplinkybes, teismas konstatavo, kad jo kalinimo sąlygos „priartėjo prie Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo ribos“. Vis dėlto pareiškėjas nurodytomis sąlygomis buvo laikomas tik trumpą laiko tarpą, jam buvo 44 m. ir nėra jokių įrodymų, kad kalinimo areštinėje sąlygos būtų pakenkusios jo (fizinei) sveikatai. Taip pat nenustatyta jokių požymių, kad areštinės administracija būtų sąmoningai siekusi pažeminti pareiškėją. Tam tikri nepatogumai, kaip antai privatumo stoka, yra neišvengiama kalinimo pasekmė. Atsižvelgdamas į minėtas aplinkybes, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nusprendė, kad pareiškėjo atveju minimalus žiaurumo lygis pagal Konvencijos 3 straipsnį nebuvo pasiektas.

16. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, sprenddamas dėl pareiškėjo reikalavimo atlyginti neturtinę žalą, rėmėsi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika ir atkreipė dėmesį į tai, kad tam tikrose bylose pats pažeidimo konstatavimas yra pakankama satisfakcija. Jis taip pat pažymėjo, kad pareiškėjas teisminį procesą dėl žalos atlyginimo pradėjo praėjus 9 mėnesiams nuo jo kalinimo policijos areštinėje, o tai reiškia, kad pareiškėjo patirti neigiami išgyvenimai tam tikra apimtimi dėl laiko poveikio išblėso. Pabrėždamas, kad šioje byloje Konvencijos 3 straipsnis pažeistas nebuvo, taip pat tai, kad prastos kalinimo sąlygos buvo susijusios su ribotais finansiniais ištekliais, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas visa apimtimi atmetė pareiškėjo reikalavimą dėl piniginės kompensacijos už patirtą neturtinę žalą priteisimo.

17. Pateikdama Teismui savo pastabas dėl priimtino ir esmės Vyriausybė taip pat pridėjo kopiją iš Anykščių areštinės gauto grafiko, iš kurio matyti, kad bylai reikšmingu laikotarpiu kaliniai vieną kartą per dieną buvo vedami valandiniam pasivaikščiojimui.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

18. Civiliniame kodekse numatyta:

6.250 straipsnis. Neturtinė žala

„1. Neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais.

2. Neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.”

19. Byloje Nr. A¹⁴³-1966/2008 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pripažino, kad asmuo, kuris buvo kalinamas netinkamomis, antisanitarinėmis sąlygomis patyrė neturtinę žalą.

20. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2000 m. vasario 17 d. įsakymu Nr. 88 patvirtinti nuostatai, taikomi policijos kalinimo įstaigų veiklai, nustato, kad „asmenims, laikomiems areštinėje, turi būti suteikta galimybė naudotis tualetu ir turi būti sudarytos nežeminančios žmogaus garbės ir orumo sąlygos” (76 punktas). Juose taip pat numatyta, kad „asmenis iš kamerų, kuriose nėra sanitarinių mazgų, į tualetą išveda budėtojas <...>. Budėtojų pamainos pasikeitimo metu bet koks kitas judėjimas areštinės postų teritorijoje draudžiamas“ (219 punktas).

21. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gegužės 17 d. įsakymu Nr. 215 patvirtintose Lietuvos higienos normose HN 37:2002 „Areštinės. Įrengimo bei eksploatavimo taisyklės“ nustatyta:

„1. Ši higienos norma taikoma visoms naujai statomoms, rekonstruojamoms, remontuojamoms bei eksploatuojamoms policijos komisariatų areštinėms.

2. Ši higienos norma nustato pagrindinius higienos reikalavimus įrengiant areštines, sudarant saugias ir sveikas areštinėse laikomų asmenų gyvenamosios aplinkos ir darbuotojų bei pareigūnų darbo sąlygas.

3. Ši higienos norma privaloma projektuojantiems, statantiems, įrengiantiems, eksploatuojantiems areštines asmenims bei asmenims, laikomiems areštinėse. <...>

22. Veikiančiose areštinėse turi būti užtikrintas natūralios šviesos patekimas į kameras ir vėdinimas, įrengiant atidaromus, skaidraus stiklo langus. <...>

28. Kameroje ir karceryje turi būti įrengtas sanitarinis mazgas (unitazas, praustuvė). Kameroje sanitarinis mazgas turi būti atskirtas 1,2 m aukščio pertvara. <...>“

III. BYLAI REIKŠMINGA TARPTAUTINĖ TEISĖ

22. 2006 m. sausio 11 d. priimtoje Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijoje Nr. R (2006) 2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių” nustatyta:

Pagrindiniai principai

„1. Su asmenimis, iš kurių atimta laisvė, turi būti elgiamasi nepažeidžiant jų žmogaus teisių. <...>.

4. Kalėjimų sąlygų, kurios pažeidžia kalinių žmogaus teises, negalima pateisinti materialinių išteklių stoka <...>.“

Apimtis ir taikymas

„10.1 Europos kalinimo taisyklės taikomos visiems asmenims, kurie buvo sulaikyti kardomajam kalinimui teisminės institucijos arba kuriems laisvė buvo atimta apkaltinamuoju nuosprendžiu. <...>“

Skirstymas ir apgyvendinimas

„<...> 18.1 Apgyvendinant kalinius ir suteikiant vietą jiems miegoti būtina gerbti jų žmogiškąjį orumą ir, esant galimybei, užtikrinti privatumą bei sveikatos ir higienos normas atsižvelgiant į klimatinės sąlygas ir ypač plotą, patalpų kubatūrą, apšvietimą, šildymą ir ventiliaciją.

18.2 Visuose pastatuose, kur kaliniai turi gyventi, dirbti arba susirinkti:

a. langai turi būti pakankamai dideli, kad kaliniai galėtų skaityti ar dirbti prie natūralios dienos šviesos normaliomis sąlygomis ir kad patektų gryno oro, išskyrus tuos atvejus, kai yra tinkama oro kondicionavimo sistema;

b. dirbtinis apšvietimas turi atitikti nustatytus techninius standartus; ir

c. turi būti numatyta signalizacijos sistema, kuri leistų kaliniams nedelsiant susisiekti su personalu.

18.3 Konkretūs minimalūs reikalavimai, išvardinti 1 ir 2 punktuose, nustatomi nacionaliniais įstatymais. “

Higiena

„19.1 Visos kalinimo įstaigos patalpos visą laiką turi būti švarios ir tinkamai prižiūrimos. <...>

19.3 Kaliniams turi būti užtikrinta galimybė naudotis sanitariniais įrengimais, kurie atitinka higienos reikalavimus ir užtikrina privatumą. “

23. Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau - CPT) Lietuvoje lankėsi 2004 m. vasario 17 - 24 d. Jų ataskaitoje skelbiama:

Policijos komisariatų areštinės

„34. CPT pirmoje ataskaitoje, skirtoje valdžios institucijoms, kuri buvo parengta po 2000 m. vizito, kritiškai įvertino kalinimo sąlygas policijos komisariato areštinėse; siekiant pagerinti sąlygas atitinkamose įstaigose, jis pateikė konkrečias rekomendacijas.

Vėliau sekusioje 2001 m. rugsėjo ataskaitoje valdžios institucijos pripažino, kad iš 47 policijos komisariatų areštinių tik aštuonios (t. y. 17%) atitiko „reikalavimus nustatytus Higienos normoje HN 37:2002“; buvo nuspręsta, kad yra reikalinga užtikrinti pakankamai išteklių, skirtų remontui ar naujų areštinių statybai. Vis dėlto 2004 m. vizito metu komisariatų areštinių, kurios atitiktų reikalaujamus standartus, skaičius išliko mažas (20 %). Kaip neseniai pastebėjo Seimo kontrolierius: „teisės aktai, skirti pagerinti nuteistųjų gyvenimo sąlygas komisariatų areštinėse buvo priimti, tačiau realių rezultatų tikimasi tik po kelerių metų, nes programų įgyvendinimas tiesiogiai priklauso nuo valstybės finansavimo“.

2004 m. vizitas patvirtino, kad daugelis CPT pateiktų esminių rekomendacijų, susijusių su kalinimo sąlygomis policijos komisariato areštinėse, dar turi būti įgyvendintos.

35. Materialinės sąlygos, kuriomis asmenys (kalinami, suimti, nuteisti) buvo laikomi policijos komisariatų areštinėse Kaune ir Marijampolėje, buvo visiškai netinkamos. Sulaikytieji buvo uždaryti <...> nesant jokio arba esant itin mažam natūralios dienos šviesos patekimui, o dažniausiai su menku dirbtiniu apšvietimu. Kranas, įrengtas tiesiai virš minimaliai atskirto tualetų, buvo vienintelis geriamo vandens šaltinis. Kai kuriose kamerose asmenys buvo priversti atlikti fiziologinius poreikius į kibirą kartu kameroje kalinčių asmenų akivaizdoje. Ventiliacijos sistema, kuri buvo įrengta Kaune po paskutinio 2000 m. vizito, vargu ar galėjo padėti kovoti su dėl minėtų sąlygų atsiradusiu kvapu kameroje <...>.

Itin skurdžios materialinės aplinkos ir pasenusios santvarkos poveikis gali būti apibūdintas kaip nežmoniškas ir žeminantis, ypač atkreipiant dėmesį į tai, kad asmenys tokiomis sąlygomis buvo laikomi ilgą laiką.“

24. CPT delegacija po kito apsilankymo Lietuvoje, kuris vyko 2008 m. balandžio 21 - 30 d., pažymėjo, kad buvo dedamos pastangos siekiant pagerinti sąlygas kai kuriose policijos areštinėse. Ypatingas dėmesys buvo atkreiptas į neseniai atliktą kapitalinį remontą Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato areštinėje, kuri po 2000 m. ir 2004 m. vykusių CPT apsilankymų buvo smarkiai kritikuojama. 2008 m. vykusio apsilankymo metu delegacija atkreipė dėmesį į labai geras materialines sąlygas toje įstaigoje. Apsilankymo pradžioje pareigūnai informavo delegaciją, kad kapitalinis remontas taip pat yra atliekamas Panevėžio ir Klaipėdos areštinėse. Išties delegacijos apsilankymo metu buvo nustatyta, kad kalinimo sąlygos minėtoje įstaigoje taip pat yra geros. Delegacijai buvo pranešta ir apie pagal „Lietuvos policijos plėtros programą 2007-2011“ planuojamus remonto darbus kitose policijos areštinėse (CPT ataskaitos 24 ir 25 punktai).

25. Nepaisant to, CPT pažymėjo, kad materialinės sąlygos kitose aplankytose policijos areštinėse (Jonavoje, Rokiškyje, Kupiškyje, Šiauliuose ir Trakuose) atskleidė nemažai didelių trūkumų ir kai kuriais atvejais galėjo būti apibūdintos kaip nežmoniškos ir žeminančios orumą. Dauguma delegacijos apžiūrėtų kamerų buvo prastos būklės ir nešvarios. Sulaikytiesiems dažnai buvo apribotas natūralios dienos šviesos pateikimas arba jis buvo labai menkas, dirbtinis apšvietimas kamerose buvo blankus, o vėdinimas prastas. Jonavoje

čiaupas, įtvirtintas virš menkai atskirto nehigieniško kameros viduje įrengto tualetu, buvo vienintelis geriamo vandens šaltinis. Taip pat, kaip ir ankstesnių CPT apsilankymų metu, sulaikytieji kamerosse buvo laikomi didžiąją dalį dienos, o jų vienintelis užsiėmimas buvo pokalbiai su kameros draugais bei kai kuriose areštinėse televizoriaus žiūrėjimas. CPT „tokia padėtis pasirodė visiškai nepriimtina“ (CPT ataskaitos 26 punktas).

26. CPT iš esmės paragino Lietuvos valdžios institucijas dėti daugiau pastangų siekiant visose policijos areštinėse užtikrinti tinkamo lygio kalinimo sąlygas. Pirma, turi būti imtasi priemonių užtikrinti pakankamą natūralios dienos šviesos ir dirbtinį apšvietimą bei ventiliaciją; antra, kad visi suimtieji turėtų priėjimą prie geriamo vandens tinkamomis sąlygomis ir būtų aprūpinti minimaliais higienos reikmenimis; trečia, kad kameros bei bendros sanitarinės patalpos būtų pakankamai geros būklės (CPT ataskaitos 27 punktas).

27. CPT po dar vieno apsilankymo Lietuvoje, vykusio 2010 m. birželio 14-18 d., nustatė:

Kalinimo sąlygos

„25. Materialinės kalinimo sąlygos trijose aplankytose policijos areštinėse svyravo nuo labai gerų (Kaune) iki patenkinamų (2 fligelis Klaipėdoje) ar prastų, o tam tikrose vietose - labai prastų (1 fligelis Klaipėdoje ir Vilniuje).

Kauno miesto policijos komisariate renovacija buvo atlikta dar prieš 2008 m. apsilankymą ir CPT ataskaitoje pateikiami teigiami atsiliepimai apie materialines sąlygas. 2010 m. apsilankiusi delegacija pastebėjo, kad sąlygos išliko labai geros.

Klaipėdos miesto policijos komisariatas buvo iš dalies renovuotas. Renovuotame pastato fligelyje (2 fligelis), materialinės sąlygos buvo iš esmės patenkinamos. Vis dėlto natūralios dienos šviesos patekimo sąlygos galėjo būti geresnės, o tualetai buvo nepakankamai atskirti. Priešingai, nerenovuotame fligelyje (1 fligelis) sąlygos buvo labai prastos. Kameros buvo apširusios, nešvarios ir drėgnos, taip pat atrodė ir čiužiniai bei antklodės. Natūralios dienos šviesos patekimas, dirbtinis apšvietimas bei vėdinimas buvo riboti, tualetuose trūko pertvarų ir iš jų sklido dvokas. Elektros instaliacija atrodė pavojinga. Delegacijai taip pat buvo pranešta, kad žiemą kamerosse būna labai šalta.

Vilniaus miesto policijos komisariate kameros buvo prastos būklės ir nehigieniškos, taip pat trūko natūralios dienos šviesos ir vėdinimo. Be to, tarp tualetų buvo tik menkos pertvaros. Keturiuose kamerosse (nuo Nr. 8 iki 11) langai buvo užbetonuoti ir dėl to negalėjo patekti natūrali dienos šviesa, taip pat nebuvo ventiliacijos; oras kamerosse buvo drėgnas ir dusinantis.“

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 3 STRAIPSNIO PAŽEIDIMO

28. Pareiškėjas skundėsi, kad jo kalinimo sąlygos Anykščių areštinėje prilygo nežmoniškam ir žeminančiam orumą elgesiui. Jis rėmėsi Konvencijos 3 straipsniu, kuriame numatyta:

„Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti tokiu būdu baudžiamas.“

A. Šalių teiginiai

1. Pareiškėjas

29. Pareiškėjas tvirtino, kad jo kalinimo sąlygos Anykščių areštinėje buvo pasibaisėtinos, pažeidė nacionalinius teisės aktus ir Europos kalėjimų taisykles bei prilygo Konvencijos 3 straipsnio pažeidimui.

30. Pažymėtina, kad jis buvo laikomas pusrūsyje įrengtoje kameroje. Kadangi kameroje nebuvo tualetų, savo fiziologinius poreikius jam teko atlikti į kibirą arba plastikinį butelį, nepaisant to, kad jis kameroje buvo laikomas ne vienas. Iš kibiro sklindantis kvapas buvo toks stiprus, kad kameroje buvo neįmanoma valgyti. Be to, kameroje nebuvo praustuvo, todėl jis neturėjo pakankamai geriamo vandens. Menkas apšvietimas ir ventiliacija dar labiau pablogino jo padėtį ir sukėlė galvos bei akių skausmus. Pareiškėjas teigė, kad orumą žeminančias kalinimo sąlygas jis prisimena iki šiol. Jis pažymėjo, kad jo skundų pagrįstumą patvirtino Seimo kontrolierius, pati policijos areštinės administracija bei prokuroras.

31. Galiausiai, pareiškėjas buvo nepatenkintas tuo, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nors ir kalinimo sąlygas pripažino netinkamomis, tačiau nepriteisė jam žalos atlyginimo.

2. Vyriausybė

32. Vyriausybė pažymėjo, kad priešingai nei byloje *Peers prieš Graikiją* (Nr. 28524/95, § 75, ECHR 2001-III), kurioje pareiškėjas mažiausiai du mėnesius praleido kardomojo kalinimo vietoje ir Teismas pripažino Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą, šioje byloje, panašiai kaip ir Teismo sprendime *Karalevičius prieš Lietuvą* (Nr. 53254/99, 2002 m. birželio 6 d.), pareiškėjas Anykščių areštinėje praleido tik septynias dienas. Per tą laiką jis tik tris dienas buvo laikomas su kitu asmeniu. Likusias keturias dienas jis buvo laikomas vienas. Be to, mažoje kardomojo kalinimo vietoje iš viso buvo tik septynios kameros. Suimtieji kiekvieną dieną valandai laiko buvo išvedami iš kameros pasivaikščioti ir tai pagerino jų savijautą.

33. Nors iš esmės ir pripažindama Lietuvos valdžios institucijų nustatytus trūkumus, susijusius su pareiškėjo kalinimo sąlygomis, Vyriausybė vis dėlto turėjo keletą pastabų. Ji pareiškė, kad nepaisant to, kad kameroje nebuvo įrengto sanitarinio mazgo, suimtieji, atsižvelgiant į jų individualius poreikius, buvo palydimi į bendrą areštinės tualetą. Tai buvo viena iš budinčio prižiūrėtojo statutinių pareigų. Vyriausybė tvirtino, kad su mažos areštinės pareigūnais buvo galima bet kada susisiekti pabeldus į kameros duris. Kameroje taip pat buvo tara, skirta fiziologiniams poreikiams atlikti, kuri buvo naudojama „tik kaip papildoma priemonė“. Nors infrastruktūriniai kardomojo kalinimo vietos trūkumai ir sukėlė tam tikrą diskomfortą, pareiškėjo kalinimo sąlygos nesukėlė neigiamų pasekmių jo sveikatai. Be to, nepaisant natūralios dienos

šviesos trūkumo ir neefektyvios ventiliacinės sistemos, dirbtinis apšvietimas bei mikroklimatas kameroje atitiko reikalavimus, nustatytus nacionaliniuose teisės aktuose. Nacionaliniai teismai taip pat nenustatė, kad sąlygos areštinėje iš esmės būtų buvusios antisanitarinės. Galiausiai pažymėjo, kad kardomojo kalinimo vietos pareigūnai nesiekė pažeminti pareiškėjo, laikydami jį antisanitarinėmis sąlygomis.

34. Atsižvelgiant į tai, kas buvo išdėstyta pirmiau, Vyriausybė padarė išvadą, kad su pareiškėjas nepatyrė nežmoniško ar orumą žeminančio elgesio jam kalint Anykščių areštinėje. Todėl skundas dėl Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo pripažintas nepagrįstu.

B. Teismo vertinimas

1. Priimtinumas

35. Teismas konstatuoja, kad pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 (a) dalį šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas. Teismas taip pat pažymi, kad jis nėra nepriimtinas ir kokiu nors kitu pagrindu, todėl turi būti paskelbtas priimtinu.

2. Esmė

36. Teismas pakartoja, kad pagal Teismo praktiką tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliuojamą sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus žiaurumo lygio vertinimas yra reliatyvus, jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinis ir psichinis poveikis, o tam tikrais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius bei sveikatos būklė (žr. tarp kitų *Airija prieš Jungtinę Karalystę*, 1978 m. sausio 18 d., § 162, Series A Nr. 25).

37. Be to, Teismas, spręsdamas, ar elgesys pagal Konvencijos 3 straipsnį yra „žeminantis asmens orumą“, taip pat atsižvelgs į tai, ar jo tikslas yra pažeminti ir sumenkinti asmenį bei, sprendžiant iš pasekmių, ar tai neigiamai paveikė asmenį su Konvencijos 3 straipsniu nesuderinamu būdu (žr. *Raninen prieš Suomiją*, 1997 m. gruodžio 16 d., § 55, *Ataskaitos apie sprendimus ir nutarimus 1997-VIII*).

38. Dėl pareiškėjo skundų, susijusių su kalinimo sąlygomis Anykščių areštinėje, Teismas pažymi, kad pareiškėjas ten buvo laikomas septynias dienas nuo 2006 m. spalio 9 iki 16 d. Vyriausybė teigė, kad ši byla panaši į *Karalevičiaus* bylą (cituojama pirmiau), kurioje teismas, atsižvelgęs į trumpą kalinimo laikotarpį, t. y. jog pareiškėjas buvo kalinamas tik šešias dienas, nusprendė, kad netinkamos jo kalinimo sąlygos nepasiekė minimalaus žiaurumo lygio tam, kad patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliuojamą sritį. Nors ir pripažindamas, kad abi bylos atrodo panašios dėl kalinimo trukmės, Teismas vis dėlto pažymi, kad tam tikros detalės, apibūdinančios kalinimo sąlygas, skiriasi. *Karalevičius* byloje pareiškėjas skundėsi, kad Kauno vyriausiojo policijos komisariato areštinėje nebuvo langų ir kiemo pasivaikščioti. Šioje byloje

pareiškėjas atkreipė ypatingą dėmesį į tai, kad tariamai žeminantį orumą elgesį lėmė tai, jog savo fiziologinius poreikius naktį jis buvo priverstas atlikti į kibirą, kartais net kito kalinio akivaizdoje, taip pat dėl tinkamos ventiliacijos bei apšvietimo nebuvimo. Teismo nuomone, tinkamo tualetų įrenginio nebuvimas ir ventiliacijos stoka yra tie veiksniai, dėl kurių jo situacija buvo rimtesnė palyginti su *Karalevičiaus* byla. Taigi Vyriausybės teiginys turi būti atmestas.

39. Atsižvelgdamas į šios bylos aplinkybes, Teismas pažymi, kad pareiškėjas kameroje turėjo praleisti 24 val., išskyrus vienos valandos pasivaikščiojimą. Iš septynių Anykščių areštinėje praleistų dienų, pareiškėjas tris dienas kamera dalinosi su kitu kaliniu. Kaip pripažino areštinės administracija (žr. 7 punktą pirmiau) ir vėliau nustatė Seimo kontrolierius bei Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, pareiškėjas naktimis turėjo savo fiziologinius poreikius atlikti į kibirą taip pat kameroje esant ir kitam kaliniui bei būti joje, kai kitas kalinys tai darė (žr. 11 ir 15 punktus pirmiau). Šį faktą iš esmės pripažino ir Vyriausybė, kuri teigė, kad „fiziologiniams poreikiams atlikti skirta tara kameroje buvo naudojama tik kaip papildoma priemonė“. Be to, nors Vyriausybė ir teigė, kad kaliniai galėjo belsti į kameros duris, prašydami prižiūrėtojo palydėti juos į tualetą, Teismas pažymi, kad dėl to kaliniai buvo palikti prižiūrėtojų nuožiūrai. Tokia praktika taip pat prieštaravo ir Lietuvos teisės aktams (žr. 20 ir 21 punktus pirmiau). Galiausiai, padėtis, kurioje pareiškėjas buvo atsidūręs, neatitiko Europos Tarybos reikalavimų, pagal kuriuos kaliniai turi turėti galimybę naudotis sanitariniais įrenginiais, kurie yra higieniškai ir užtikrina privatumą (Europos kalėjimų taisyklių 19.3 punktas; žr. 22 punktą pirmiau).

40. Teismas taip pat pažymi, kad kaip nustatyta Seimo kontrolieriaus ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, vėdinimo sistema areštinėje buvo „neefektyvi“. Tai, kad kameroje nebuvo tinkamo tualetų suponuojama pagrįstą išvadą, kad dėl tinkamos vėdinimo sistemos nebuvimo kameroje tvyrojo nemalonūs kvapas ir tai dar labiau apsunkino pareiškėjo padėtį.

41. Teismas toliau vertina Vyriausybės argumentą, kad Anykščių areštinės administracija neturėjo ketinimų pažeminti pareiškėją. Šiuo aspektu Teismas pažymi, kad nors ir turi būti atsižvelgiama į tai, ar elgesio tikslas buvo pažeminti ir sumenkinti auką, vis dėlto tokio tikslo nebuvimas visiškai nepašalina 3 straipsnio pažeidimo konstatavimo galimybės (žr. *V. prieš Jungtinę Karalystę* [GC], Nr. 24888/94, § 71, ECHR 1999-IX, and *Peers*, cituojama pirmiau, § 74).

42. Šioje byloje akivaizdu, kad kompetentingos valdžios institucijos nesiėmė jokių priemonių, kad pagerintų objektyviai netinkamas pareiškėjo kalinimo sąlygas. Teismo nuomone, šis neveikimas rodo nepagarbą pareiškėjui. Teismas taip pat pastebi, kad nepaisant 2006 m. sveikatos priežiūros specialistų „dar ir dar kartą“ pakartotų pastabų dėl sanitarinių mazgų trūkumo Anykščių areštinėje (žr. 11 punktą pirmiau), suimtieji šioje įstaigoje buvo ir toliau laikomi. Teismas taip pat atsižvelgė į CPT ataskaitas, kuriose teigiama, kad situacija daugumoje policijos areštinių, ypač mažuose miestuose, buvo „visiškai nepriimtina“, o tam tikrais atvejais „galėjo būti apibūdinta kaip nežmoniška ir žeminanti orumą“ (žr. 23-27 punktai pirmiau).

43. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, Teismo neįtikino Vyriausybės teiginiai, kad šios sąlygos neigiamai nepaveikė pareiškėjo su Konvencijos 3 straipsniu nesuderinamu būdu. Priešingai, Teismas mano, kad areštinės sąlygos, dėl kurių jis skundėsi, pažemino ir sumenkino pareiškėjo žmogiškąjį orumą ir sukėlė jam dvasines kančias bei nepilnavertiškumo jausmą. Apibendrinęs išdėstytus argumentus, Teismas mano, kad pareiškėjo kalinimo sąlygos Anykščių areštinėje prilygo orumą žeminančiam elgesiui pagal Konvencijos 3 straipsnį.

Todėl ši nuostata buvo pažeista.

II. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

44. Konvencijos 41 straipsnis nustato:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai pritekusi Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

45. Pareiškėjas reikalavo 210 000 litų (apie 60 820 eurų) neturtinei žalai atlyginti.

46. Vyriausybė laikė šį reikalavimą nepagrįstu ir pernelyg dideliu.

47. Teismas pakartoja, kad iš pareiškėjo negali būti reikalaujama įrodyti patirtą neturtinę žalą (žr. *Gridin prieš Rusiją*, Nr. 4171/04, § 20, 2006 m. birželio 1 d.). Teismas taip pat mano, kad pažeidimo konstatavimas savaime nėra pakankama satisfakcija už pareiškėjo patirtą kančią ir nusivylimą. Tačiau pareiškėjo reikalaujama suma yra pernelyg didelė. Vadovaudamasis teisingumo pagrindais, Teismas pareiškėjui priteisia 3 000 eurų neturtinei žalai atlyginti.

B. Kaštai ir išlaidos

48. Pareiškėjas nereikalavo padengti kaštų ir išlaidų, patirtų bylinėjantis nacionaliniuose teismuose arba Teisme, todėl šiuo pagrindu nieko nepriteisiama.

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

49. Teismas nurodo, kad nevykdant įsipareigojimų palūkanos turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridėdant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS

1. Vienbalsiai *skelbia* peticiją priimtina;

2. Vienbalsiai *nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis;

3. Šešiais balsais prieš vieną *nusprendžia*:

(a) kad valstybė atsakovė per tris mėnesius nuo dienos, kai sprendimas taps galutiniu pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, turi sumokėti pareiškėjui 3 000 eurų (tris tūkstančius eurų) neturtinei žalai atlyginti bei bet kokius mokesčius, kurie gali būti taikomi šiai sumai, kuri turi būti konvertuojama į litus pagal sprendimo įvykdymo dieną taikomą valiutos kursą;

(b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtos sumos turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus;

4. Vienbalsiai *atmeta* kitus pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2012 m. lapkričio 20 d. vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklių 2 ir 3 dalimis.

Stanley Naismith
Kancleris

Ineta Ziemele
Pirmininkė

Pagal Konvencijos 45 straipsnio 2 dalį bei Teismo reglamento 74 taisyklių 2 dalį prie sprendimo pridedama atskirosi Teisėjos Danutės Jočienės nuomonė.

I.Z.
S.H.N.

IŠ DALIES PRIEŠTARAUJANTI TEISĖJOS JOČIENĖS NUOMONĖ

Aš sutinku su daugumos išvada, kad šioje byloje buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis dėl orumą žeminančių pareiškėjo kalinimo sąlygų Anykščių rajono policijos komisariato areštinėje.

Vis dėlto norėčiau išreikšti savo nepritarimą Kolegijos sprendimui priteisti pareiškėjui 3 000 eurų neturtinei žalai atlyginti pagal 41 straipsnį.

Mano nuomone, suma yra pernelyg didelė, nepakankamai pagrįsta ir nepriimtina atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes. Pareiškėjas pirmiau minėtoje policijos komisariato areštinėje buvo laikomas tik septynias dienas. Be to, Lietuvos administraciniai teismai nustatė (žr. sprendimo 14-16 punktus), kad tam tikri nacionaliniai teisės aktai dėl higienos normų reikalavimų (dėl natūralios dienos šviesos kameroje ir galimybės naudotis tualetu žmogaus orumą nežeminančiomis sąlygomis) buvo pažeisti. Nepaisant to, jie padarė išvadą, kad minimalus žiaurumo lygis reikalaujamas pagal Konvencijos 3 straipsnį šioje byloje nebuvo pasiektas, nes nebuvo nustatyta jokių požymių, leidžiančių teigti, kad kalinimo sąlygos paveikė pareiškėjo fizinę sveikatą.

Taigi net ir nesutikdama su nacionalinių teismų padaryta išvada, kad šioje byloje nebuvo pasiektas minimalus žiaurumo lygis, kuris yra būtinas norint pripažinti 3 straipsnio pažeidimą, aš manau, kad Kolegija turėjo atsižvelgti į nacionalinių teismų tyrimą, nenustačiusį, kad kalinimo sąlygos būtų padariusios neigiamą poveikį pareiškėjo fizinei sveikatai (žr. sprendimo 15 punktą). Be to, nacionaliniai teismai pabrėžė, kad pareiškėjas buvo sveikas 44 metų amžiaus vyras, kuris buvo kalinamas tik septynias dienas. Jie taip pat atsižvelgė į tai, kad pareigūnai neturėjo ketinimų pažeminti ar sumenkinti pareiškėją. Mano nuomone, šios teismų nustatytos aplinkybės yra labai reikšmingos ir Teismo praktikoje į jas turi būti atsižvelgiama pareiškėjams priteisiant teisingą atlyginimą bylose dėl 3 straipsnio pažeidimo (žr. *Price prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 33394/96, § 34, ECHR 2001-VII).

Aš galėčiau sutikti, kad Kolegija, atsižvelgdama į išvadas dėl elgesio, pažeminusio pareiškėjo orumą (žr. sprendimo 43 punktą), galėjo manyti, kad pareiškėjas, nepaisant trumpo jo kalinimo laikotarpio, patyrė neturtinę žalą, kuri negali būti atlyginta vien tik konstatuojant pažeidimą (žr. *Peers prieš Graikiją*, Nr. 28524/95, § 88, ECHR 2001-III; *Savenkovas prieš Lietuvą*, Nr. 871/02, § 117, 2008 m. lapkričio 18 d.; ir *Longin prieš Kroatiją*, Nr. 49268/10, § 76, 2012 m. lapkričio 6 d.). Vis dėlto, mano nuomone, į pirmiau išvardintas aplinkybes turėjo būti atsižvelgta, nustatant priteisiamos sumos dydį ir todėl priteistos neturtinės žalos suma šioje byloje turėjo būti ženkliai sumažinta.

Taip pat norėčiau pažymėti, kad pareiškėjo reikalavimas dėl teisingo atlyginimo (net dėl neturtinės žalos pagal 41 straipsnį) nėra pagrįstas medicininiais įrodymais, kurie patvirtintų pareiškėjo patirtas neigiamas pasekmes, tokias kaip sielvartas ar nusivylimas. Reikalavimas yra pagrįstas pareiškėjo asmeniniu vertinimu, kuris negali būti laikomas pagrįstu, atsižvelgiant į bylos aplinkybes.

Taigi darau išvadą, kad Kolegija turėjo būti apdairesnė priimdama sprendimą pagal 41 straipsnį dėl neturtinės žalos dydžio tam, kad pagrįstų teisingą atlyginimą kaip „teisingą“, įvertinant bylos aplinkybes, taip pat ekonominę

situaciją ir gyvenimo lygį valstybėje (žr. *mutatis mutandis*, *Giedrikas prieš Lietuvą* (sprendimas), Nr. 51392/07, 2010 m. gruodžio 14 d.). Lietuvoje minimalus mėnesinis atlyginimas yra 850 litai,¹ tai reiškia, kad pareiškėjas už septynias dienas praleistas areštinėje be jokių neigiamų pasekmių gaus kompensaciją, atitinkančią maždaug dvylika vidutinių mėnesinių atlyginimų.

¹ Svarbiausi socialiniai rodikliai. <<http://www.sodra.lt/index.php?cid=2841>>; Valiutos keitimo kursas: 1 EUR = 3,45 Lt.